

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم

بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Ideological

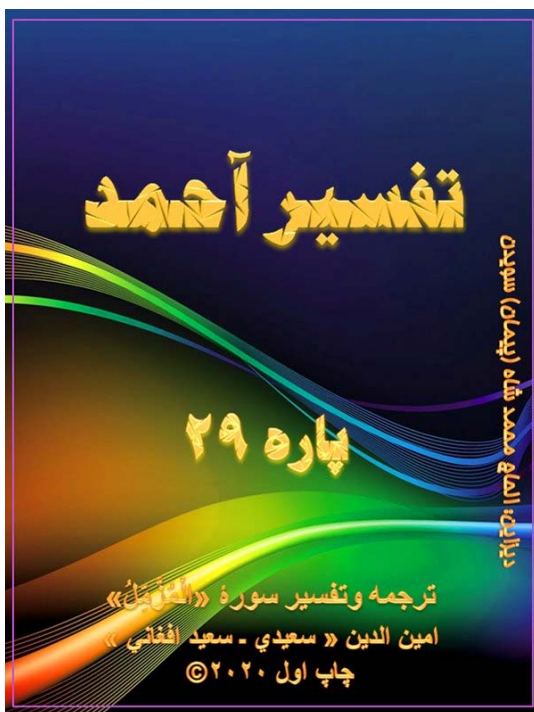
مسائل ایدئولوژیک

الحاج داکتر امین الدین «سعیدی- سعیدافغانی»
۰۳ سپتمبر ۲۰۲۰

بسم الله الرحمن الرحيم

ترجمه و تفسیر سوره المزمّل

۲

بهترین وقت برای ادای قیام (تهجد):

بهترین وقت برای ادای نماز تهجد مطابق احادیث پیامبر صلی الله علیه وسلم، بعد از نماز خفتن (عشاء) شروع شده، و تا طلوع فجر صادق ادامه دارد.

پیامبر صلی الله علیه و سلم در این مورد می فرماید: «إن الله زادكم صلاة، وهی الوتر، فصلوها بین صلاة العشاء إلى صلاة الفجر» (خداوند نمازی را بر شما افزوده، که نماز ووتر هست، پس آن را بین نماز عشاء و نماز صبح بخوانید).
و بهترین وقت شب ثلث اخیر (یک سوم پایان شب) می باشد که وقت نزول الهی است (نزولی که لایق به جلال و کمال خداوند هست و کیفیت آن را نمی دانیم)، و دعاء در این وقت مستجاب هست.

در حدیثی از پیامبر صلی الله علیه و سلم آمده است: «إن الله تعالى ينزل كل ليلة إلى السماء الدنيا، حتى يبقى ثلث الليل الأخير، فيقول: هل من تائب فأتوب عليه؟ هل من مستغفر فأغفر له؟ هل من سائل فيعطى سؤاله؟ حتى يطلع الفجر»

(خداوند متعال، در هر شب به سوی آسمان دنیا فرود می آید تا آنکه چون یک سوم اخیر شب باقی می ماند، می گوید: آیا توبه کاری هست تا بر وی توبه بپذیرم؟ آیا آمرزش خواهی هست تا بر وی بیمارزم؟ آیا درخواست کننده ای هست که خواسته وی داده شود؟ تا آن گاه که طلوع صبح می دمد. «.

ولی قابل تذکر است که اگر نماز گزار خوف آن را داشته باشد که مبدا در آخر شب نتواند برخیزد و نماز وتر و تهجدش را بجارد، بهتر است قبل از خوابیدن نمازش را بخواند، طوری که حکم پیامبر صلی الله علیه وسلم در این مورد به وضاحت چنین بیان گردیده است: «من خاف أن لا يقوم من آخر الليل فليوتر أوله، ومن طمع أن يقوم آخره فليوتر آخر الليل، فإن صلاة آخر الليل مشهودة، وذلك أفضل».

یعنی: (کسی که از بیدار شدن در آخر شب بیم داشته باشد، پس در اول شب نماز وترش را بجارد، و کسی که بر خود اعتماد داشته باشد که می تواند در اخیر شب بیدار شود پس آخر شب نمازش را بخواند، زیرا نماز آخر شب مشهود است (ملائکه آنرا مشاهده می کند) و این بهتر است).

بهترین و افضل ترین طریقه همین است که در ابتدای شب بخوابد و سپس در ثلث اخیر شب برخیزد و نماز تجمیع و یا قیام لیل خویش را بجارد.

طوری که می دانید: شب از وقت آذان مغرب شروع می شود و تا آذان فجر ادامه دارد، لذا می توان این ساعات را تقسیم بندی نمود تا وقت یک سوم اخیر شب را برای نماز تهجد خویش معلوم کرد.

نماز تهجد بر پیامبر واجب است:

بلی طوری که یاد آور شدیم که نماز تهجد بر پیامبر صلی الله علیه وسلم واجب می باشد، زیرا پروردگار با عظمت در این مورد در (آیات ۱-۴ سوره مزمل) خطاب به آنحضرت فرموده است: «يَا أَيُّهَا الْمُرْمَلُ * فَمُ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا * نِصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا * أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا» (ای جامه بر خود پیچیده، شب را زنده بدار، مگر اندکی را، نیمه ای از آن را یا اندکی از نیمه کم کن یا اندکی بر نیمه بیافزای و قرآن را شمرده و روشن بخوان).

شیخ عبدالرحمن سعدی رحمة الله در تفسیر این آیات می نویسد:

«در این جا خداوند او را به عبادت هائی فرمان داد که مخصوص او هستند. سپس او را دستور داد تا در برابر اذیت و آزار قومش شکبیا باشد، و او را دستور داد تا فرمان الهی را آشکارا اعلام نماید و به صورت علنی آن ها را به سوی خداوند دعوت کند.

پس پیامبر را به بهترین عبادت ها که نماز است و در بهترین وقت ها که شب است فرمان داده است و از آن جا که خداوند نسبت به پیامبر لطف و مرحمت داشته است او را به زنده نگاه داشتن تمام شب فرمان نداده است: «فَمُ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا» شب را زنده بدار جز اندکی از آن را. سپس اندازه آن را بیان کرد و فرمود: «نِصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا» نیمه ای از شب را زنده بدار یا از نیمه آن اندکی بکاه. یعنی یک سوم آن را زنده بدار. «أَوْ زِدْ عَلَيْهِ» یا بر نصف بیفزای. یعنی حدود دو سوم شب را زنده بدار. «وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا» و قرآن کریم را چنان که باید شمرده و شیوا بخوان، چون اگر قرآن با ترتیل خوانده شود تدبر و اندیشیدن در آن حاصل خواهد شد و دل ها را تکان خواهد داد و انسان را بر عبادت خدا با آیات او و آمادگی کامل برای عبادت تحریک خواهد کرد».

فضیلت تهجد در قرآن کریم:

در قرآن عظیم الشان به صورت کل ۱۱۲ مرتبه در ۴۵ سوره درباره مقام و منزلت نماز و امر به ادای آن آمده است و از آنجمله در ۱۷ آیت، آیاتی درباره نماز شب (قیام اللیل) و دعوت بندگان برای برپا داشتن آن آمده است که این نشانه ای از اهمیت فوق العاده خلوت شبانه معبود با خالق خویش است.

ولی لفظ « تهجد » صرف یکبار در قرآن عظیم الشان و آنهم در (آیت ۷۹ سوره اسراء) به کار گرفته شده است: « وَ مِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا » (یعنی پاسی از شب را زنده بدار! باشد که پروردگارت تو را به مقامی محمود و نیکو برساند).

ولی قرآن عظیم الشان در مورد سایر نوافل که در قیام لیل و شب زنده داری به عمل می آید در آیات متعددی بدان اشاره نموده که: این آیات عبارتند از: (اسراء ۷۹، فرقان ۶۴، سجده ۱۶ و ۱۷، طه ۳۰، ص ۳۷ و ۳۸، زمر ۹، ذاریات ۱۷ و ۱۸، طور ۴۸، مزمل ۲ و ۳ و ۴ و ۶، دهر ۲۵ و ۲۶، فجر ۳).

فضیلت تهجد در احادیث نبوی صلی الله علیه و سلم:

فضیلت و فواید نماز تهجد در احادیث متعددی ذکر گردیده، و پیامبر اسلام محمد صلی الله علیه و سلم، در ملاقات های متعدد خویش بر اهمیت نماز تهجد تأکید به عمل آورده است.

پیامبر صلی الله علیه و سلم صحابه کرام را به ادای نماز تهجد (قیام اللیل) توصیه فرموده، و در مورد فواید دنیوی نماز تهجد (قیام اللیل) تأکیدی به عمل آورده است که ذیلاً توجه شما را به برخی از آنها جلب می نمایم:

۱- در حدیثی آمده است: «علیکم بقیام اللیل فإنه دأب الصالحین قبلکم»؛ نماز شب را بر خود لازم بگیرید، زیرا مواظبت بر آن، شیوه و روش نیکان قبل از شما بوده است. (ترمذی: ۳۵۴۹).

نُصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا (۳)

(بر خیز) نیمی از شب یا اندکی از آن کم کن (۳)

در آیت مبارکه می فرماید: (و آن مقدار کم از شب) نصف شب است (یعنی نصف از شب را نماز بگذارد) یا از نصف هم کمی بکاه و تقلیل بده. طوری که در فوق هم یاد آور شدیم که؛ خواندن نماز (قیام لیل) هکذا تلاوت قرآن عظیم الشان در قیام لیل بهترین وسیله برای ایجاد آمادگی روحی و کسب انرژی به شمار می رود.

أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا (۴)

یا اندکی بر آن بیفزای و قرآن را با تدبیر و تأمل، شمرده و شیوا بخوان. (۴)

«ترتیل»: ترتیل به صورت کل چهار بار در قرآن عظیم الشان به کار رفته که از آن جمله در دو آیت مبارکه هریک (آیت ۳۲ سوره فرقان و آیت ۴ سوره مزمل) می توان یاد آور شد.

ترتیل در آیت ۳۲ سوره فرقان به معنای نزول تدریجی و پی در پی قرآن کریم است که با وجود تدریجی بودن نزول آن، آیات و سوره هایش هماهنگ و دارای یک هدف اند.

در (آیت ۴ سوره مزمل) به پیامبر صلی الله علیه و سلم و مسلمانان هدایت به عمل آمده است که قرآن عظیم الشان را با ترتیل باید تلاوت کرد.

مفسرین منظور از «ترتیل» را در این آیت قرائت شمرده که همراه با آشکار کردن حروف و کلمات بدون زیاده روی و اشباع حرکات خوانده می شود.

تلاوت قرآن عظیم الشان باید طبق نظم تبیین کلمات و چینش جملات و ترتیب آیات بدون پس و پیش، هویدا و گشاده خواندن، تانی و مکث در قرائت و نهایت دقت در ادای حروف و حرکات و چینش نیکوی کلمات، اداء کردن حروف و رعایت وقف ها، تلاوت با صدای نیکو و حزین، پیوسته و شمرده خواندن بدون شتاب و کشش شبیه به غنا باشد؛ یعنی به گونه ای تلاوت شود که حروف پشت سر هم و جدا از هم به گوش برسد.

نباید فراموش کرد که: تلاوت قرآن عظیم الشان به خصوص با ترتیل نور است و هر قدر که تلاوت با تدبیر همراه باشد، نور علی نور می گردد.

قرآن عظیم الشان را باید با تدبیر تلاوت کرد: طوری که می فرماید: «أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ؟» (سوره النساء آیت ۸۲) (آیا در [معانی] قرآن نمی اندیشند).

واقعاً هم قرآن کتاب اندیشه و عمل است و باید آن را بررسی و واری کرد و تنها به تلاوت ظاهری آن نباید اکتفاء کرد. (مراجعه فرمائید به سوره های: نساء / ، اسراء / ، فرقان / ، ق / ، قمر / و یوسف).

طوری که یاد آور شدیم: تدبیر در قرآن کریم از جمله موضوعاتی است که قرآن عظیم الشان بدان اهتمام خاصی نموده است. طوری که در (آیت ۲۹ سوره ص) با زیبایی خاصی می فرماید: «كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَ لِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ» (قرآن کتاب مبارکی است که ما آن را به سوی تو نازل کردیم تا در آیاتش تدبیر شود و خردمندان پند گیرند).

قاری قرآن باید بداند و درک کند که چه چیزی را تلاوت می کند، زمانی که قاری بر مفاهیم آیات تلاوت شده آگاهی داشته باشد، گفته می توانیم که؛ چنین تلاوت می تواند در رشد معنوی، اخلاقی، تقوا و پرهیزگاری انسان نقش مؤثری ایفا نماید.

آنچه از انسانهایی که؛ تدبیر را در تلاوت قرآن مراعات نمی نمایند و خدا ناخواسته با قرآن برخوردی سطحی می نمایند، مورد توبیخ الله تعالی قرار می گیرند. طوری که می فرماید: «أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا» (سوره محمد/۲۴) ما باید قرآن را با تدبیر بخوانیم اما در این راه باید مراقب این امر باشیم که مبدا و سوسه های شیطان مبنی بر این که چرا قرآن را می خوانی هنگامی که معنای آن را نمی دانی؟ به سراغ ما بیاید و این موجب شود تا تلاوت قرآن کریم را کنار بگذاریم.

باید به عرض رسانید: که تلاوت یک جزء از قرآن عظیم الشان به ترتیل بهتر است از خواندن دو جزء که بدون ترتیل تلاوت گردد، زیرا طوری که در فوق بعرض رسانیده شد که هدف از تلاوت قرآن تدبیر در آن می باشد که در ترتیل این هدف بهتر حاصل می شود.

تدبیر در قرآن به معنای اندیشیدن در مقاصدی است که قرآن برای بیان برای بشریت آمده است.

إِنَّا سَنُقِيلُ عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا (۵)

به یقین ما بزودی کلام سنگین به تو القا خواهیم کرد. (۵)

«قَوْلًا ثَقِيلًا»:

واقعاً قرآن عظیم الشان کلام سنگین و با عظمت است. قرآن عظیم الشان با زیبایی و اعجاز خاصی در (آیت ۲۱ سوره حشر) می فرماید: «لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ» (اگر ما این قرآن (عظیم الشان) را بر کوه نازل می کردیم، مشاهده می کردی که کوه از ترس و عظمت خدا خاشع و ذلیل و متلاشی می گشت). سبحان الله. حضرت بی بی عائشه (رض) در حدیثی می فرماید: «من می دیدم که وحی در روز بسیار سردی بر رسول الله صلی الله صلی علیه وسلم نازل می شد و در حالی از ایشان قطع می گردید که از پیشانی مبارکش عرق سرازیر بود». چنانچه در بالا گفته آمدیم قرآن کریم که کلام الهی است به هر دو اعتبار (درک معنا و فهم، و تحقق بخشیدن معارف) ثقیل است، اما از حیث فهم معنایش ثقیل است، برای این که کلامی الهی است که پیامبر اسلام محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم آن را از خدای متعال گرفته و معلوم است چنین کلامی را نمی فهمد، مگر نفوس ظاهر از هر پلیدی، نفوسی که از هر سببی قطع امید کرده و تنها به خدای سبحان که مسبب الاسباب است دل بسته؛ کلامی است الهی و

کتابی است عزیز که ظاهر و باطنی دارد، تنزیل و تأویلی دارد؛ تبیان برای هر چیز است، و سنگینی آن از حال و وضع رسول الله صلی الله علیه وسلم مشهود بود، همه می دیدند که چه حالتی هنگام دریافت وحی به حضرتش دست می داد.

إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلاً (۶)

بی تردید شب زنده داری در تزکیه و اصلاح نفس مؤثرتر و در سخن استوارتر است. (۶)

«نَاشِئَةُ» «شب زنده داری، برخاستن از خواب».

«وَطْئًا» «سنگینی، موافقت».

«أَقْوَمُ» از ماده «قیام» به معنای پایرجاتر و صافتر است.

«قیل» به معنای «سخن گفتن» است که در اینجا اشاره به ذکر الله و تلاوت قرآن است.

تعبیر به «أَشَدُّ وَطْئًا» یا به معنای مشقت و زحمتی است که قیام و عبادت شبانه دارد، و یا به معنای تأثیرات ثابت و راسخی است که در پرتو این عبادات در روح و جان انسان پیدا می شود (البته معنای دوم مناسبتر است). ولی به صورت کل باید گفت: عبادت شبانه تأثیر ماندگارتری در روح دارد. قیام لیل عامل ثبات قدم و تقویت عقیده مؤمن می شود.

مفسرین می فرمایند: این احتمال، نیز وجود دارد که به معنای توافق بیشتری است که در این لحظات در میان قلب، چشم و گوش انسان و بسیج همه آنها در مسیر عبادت پیدا می شود.

حسن البناء مفسر کبیر جهان اسلام (متولد ۱۴ اکتوبر ۱۹۰۶ و وفات ۱۲ فیروزی ۱۹۴۹) در رساله «المناجاة» می نویسد:

«ای برادر، بهترین وقت مناجات و راز و نیاز زمان خلوت تو با الله است، آن هم در موقعی که شب پرده های سیاه خود را بر زمین می کشد، و ستارگان ظاهر می شوند و مردم در خواب فرو می روند، ولی خلوت گزینان بیدارند و با حضور قلب پروردگارشان را یاد می کنند. پس در آن لحظات عجز و ناتوانی خود را ببین، پروردگارت را به بزرگی یاد کن و از ترس هیبتش گریه کن تا دلت آرام گیرد. به مراقبت او آگاه باش، در دعا اصرار کن، در استغفار بکوش و احتیاجاتت را به پیشگاه ذاتی عرضه کن که از هیچ چیز در نمی ماند، و وقتی اراده می کند که چیزی وجود پیدا کند به او می گوید شو پس میشود. تو هم خیر دنیا و آخرت و آمل خود را از او بخواه و برای سرزمین و خاندانت دعای خیر کن. «وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ» (سوره آل عمران: آیت ۱۲۶) (... هیچ پیروزی و فتح نیست، مگر از جانب خداوند غالب و فرزانه).

در شب زنده داری و مناجات پرورگار، چنان انس و الفتی نهفته است که ناراحتی و خستگی احساس نمی شود. پیامبر صلی الله علیه وسلم در شب زنده داری ها و عبادات طولانی پاهای مبارکش ورم می کرد، ولی چون در انس الهی غرق بود متوجه درد و رنج آن نمی شد.

صالحان می گویند: هیچ لذتی در دنیا مانند لذت نعمت های آخرت نیست، مگر لذتی که از شیرینی مناجات در دل شب زنده داران پیدا می شود، پس شما نیز بکوشید که این لذت را بجشید. (مراجعه شود: کتاب: نماز شب تألیف: بسام عطیه فرج مترجم: عبدالغنی براهوئی).

إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا (۷)

چون تو در روز تلاش مستمر و طولانی خواهی داشت. (۷)

«سَبْحًا» تلاش فراوان، مشغله و جنبش و به صورت کل اشتغال به امور زندگی و حرکت در راه انجام کار تبلیغ و مأموریت که از جانب پروردگار داده شده است. سعی و تلاش رساندن وحی آسمانی در جامعه که تعداد زیاد شان در حال غرق شدن هستند، به شنا پر قوت ضرورت دارد. پیامبر اسلام محمد صلی الله علیه وسلم باید به این مأموریت و رسالت بزرگی خود را آماده سازد.

در آیت (إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا). از این که همیشه مصروف هدایت خلق، ابلاغ رسالت پروردگار و حل مشکلات زندگی جمعی و فردی هستی، و مجال کافی برای عبادت و نیایش حاصل نمی شود، بنابراین عبادت شبانه را جانشین آن کن.

برخی از مفسرین در تفسیر این آیت مبارکه می فرماید: «چون در طول روز وظایف سنگین، تلاش و کوشش فراوان بر دوش داری، باید با عبادت شبانه خود را تقویت کنی، و آمادگی لازم برای این فعالیت های بزرگ و گسترده را از آن قیام شب به دست آوری».

وَأذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَيَّنَ إِلَيْهِ تَبَيُّنًا (۸)

و نام پروردگارت را یاد کن و از هر چیز صرف نظر کرده و به سوی او متوجه شو. (۸)
«تَبَيَّنَ» به معنای بریدن از هوای نفس و توجه کردن به الله تعالی است. عبادت شبانه و ذکر روزانه، مقدمه ای برای انقطاع کامل به سوی خداوند است.

در آیت مبارکه «أَذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ»: نام پروردگارت را ببر و به یاد او باش. ذکر خدا بکن. «تَبَيَّنَ»: کناره گیری کن. مراد دوری از مردم و با تمام وجود متوجه خدا شدن و در خلوت شبها به عبادت پرداختن است.

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا (۹)

(همانا) او پروردگار مشرق و مغرب و (همه جهات) است که هیچ معبودی (بحق) به جز او نیست، پس او را نگاهبان و وکیل خود قرار ده. (۹)

قرآن عظیم الشان به رسول الله صلی الله علیه وسلم می فرماید: از پیمودن راه حق نترسید و به الله توکل کنید، او را نگاهبان و وکیل خود قرار ده، از نیروی باطل نترسید او را نگاهبان و وکیل خود قرار ده و در تمام امور خود فقط به او تکیه کن. و به خدا توکل کنید.

قرآن عظیم الشان همه پیامبرانی را که؛ بعد از نوح علیه السلام آمده اند، مثال می آورد که آنها به مردمی که با آنها مخالفت می کردند و سد راه آنها می شدند، می گفتند: «وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَ قَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَ لَنْصَبِرَنَّ عَلَى مَا آدَبْتُمُونَا وَ عَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ» (سوره ابراهیم: ۱۲)؛ «و چرا بر الله توکل نکنیم و حال آن که ما را به راه هایمان رهبری کرده است؟ و ما بر آزاری که به ما رساندید البته صبر خواهیم کرد و اهل توکل باید تنها بر الله توکل کنند.» این آیت در کمال صراحت، توکل را به صورت یک امر مثبت ذکر می کند. و بدان که او ضامن و عده خویش به پیروزی توست.

پروردگار ما در (آیت ۱۵۹ سوره آل عمران) می فرماید: «فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ» (ای پیامبر!) همین که عزم کردی و تصمیم گرفتی، به الله اعتماد کن و کار خود را دنبال کن.»

قرآن عظیم الشان نشستن دست زیر الاشه را نهی نموده و می فرماید کار خود را بکن و به الله تعالی توکل کن. همان اندازه که به هنگام مشورت باید، نرمش و انعطاف به خرج داد، در زمان اتخاذ تصمیم نهایی باید قاطع بود. بنابراین این پس از برگزاری مشاوره و روشن شدن نتیجه مشورت، باید هر گونه تردید و دو دلی و آرای پراکنده را کنار

زد و با قاطعیت تصمیم گرفت. از فحوای آیات قرآنی معلوم می شود؛ که به هنگام تصمیم نهائی باید بر خدا توکل داشت؛ یعنی در عین فراهم نمودن اسباب و وسایل عادی، استمداد از قدرت لایزال پروردگار را نباید فراموش کرد.

وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا (۱۰)

و در برابر آنچه آنها (دشمنان) می گویند صبر کن و به شیوه نیکو از ایشان دوری نما. (۱۰)

«مَا يَقُولُونَ»: هدف از آن یابوہ سرایبهای کافران و مشرکان است.

«اهْجُرْهُمْ» در اصل به معنای «قطع کردن» و نقطه مقابل «وصل» است (معجم المقاییس اللغة، جلد ۶ صفحه ۳۴) خواه این قطع ارتباط با بدن باشد یا با زبان یا با قلب؛ چنان که «وَ اهْجُرُوهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ: آنان را در بستر رها کنید» (سوره نساء: آیه ۳۴) منظور جدائی جسمانی است. یعنی در مسیر دعوت گاهی لازم است به گونه محترمانه و شایسته، از بدگویی دشمنان رویگردان شد، و بدون عتاب و انتقام موقتاً به ترک ایشان گفت.

ابوالدرداء (رض) می گوید: «ما بر روی گروههایی از مردم می خندیم در حالی که دل های ما آنان را لعنت می کند».

در همه کارها و شؤون زندگی باید به الله توکل کرد، وظیفه و رسالت خویش به توکل و اعتماد به الله انجام بده، آن وقت در خواهی یافت که چطور مساعدت الله تعالی به همراهت است «... فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» خدا غالب و قاهر است، اگر بخواهد، هیچ قدرتی در مقابل او نیست و حکیم است و کارهایش حکیمانه و بر اساس مصلحت است، بی جهت کسی را تأیید نمی کند.

ادامه دارد.